

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО, ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 346.2:347.736:341.645

DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2026.1/09>

Ніколенко Л. М.

<https://orcid.org/0000-0002-3437-6968>

Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова Національної академії наук України»

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ НОРМ ПРАВА ЄС У СФЕРІ САНАЦІЇ ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРАВОВОЇ ПАРАДИГМИ

*Стаття присвячена дослідженню імплементації норм права Європейського Союзу у сфері санації та її ролі у трансформації національної правової парадигми. Актуальність теми зумовлена євроінтеграційним вектором розвитку України, необхідністю адаптації національного законодавства до *acquis communautaire* та формуванням ефективної моделі превентивної реструктуризації.*

У статті обґрунтовано, що імплементація норм права ЄС у сфері санації не може зводитися до формального відтворення положень європейських актів у національному законодавстві, а має розглядатися як багаторівневий процес правової інтеграції, який охоплює нормативний, інституційний, функціональний та ціннісний виміри. Доведено, що справжня ефективність імплементації визначається здатністю правової системи відтворити регуляторну логіку, цілі та принципи європейського правопорядку у сфері превентивної реструктуризації.

Розкрито зміст трансформації національної правової парадигми у сфері санації як переходу від ліквідаційно-репресивної моделі банкрутства до відновлювально-превентивної, у межах якої пріоритет надається збереженню економічно життєздатного бізнесу, робочих місць та виробничого потенціалу. Встановлено, що сучасний стан імплементації європейських підходів в Україні характеризується фрагментарністю та розривом між нормативним закріпленням окремих стандартів і результатами їх практичного застосування. Аргументовано співвідношення імплементації та трансформації, за якою перша виступає процесом правової інтеграції, а друга – її системним результатом.

Запропоновано здійснювати оцінку дієвості імплементації норм права ЄС у сфері санації на основі функціонально-результативного підходу, який враховує частоту застосування процедури, рівень успішних реструктуризацій, тривалість процедур, ступінь задоволення вимог кредиторів та їх участь у формуванні планів санації. Зроблено висновок, що імплементація норм права ЄС у сфері санації має розглядатися як інструмент глибокої парадигмальної трансформації національної правової системи та формування в Україні європейсько-орієнтованої моделі неплатоспроможності.

Ключові слова: санація, банкрутство, трансформація, національна правова парадигма, правова інтеграція, Європейський Союз, неплатоспроможність, європейський економічний простір, імплементація норм права ЄС.

Постановка проблеми. Процеси європейської інтеграції України та набуття статусу держави-кандидата на членство в Європейському Союзі (далі – ЄС) зумовлюють необхідність поглибле-

ної трансформації національної правової системи відповідно до вимог *acquis communautaire*. Особливого значення у цьому контексті набуває сфера банкрутства, зокрема інститут санації, який

у праві ЄС розглядається як ключовий інструмент превентивної реструктуризації, збереження економічно життєздатних суб'єктів господарювання та мінімізації соціально-економічних наслідків неплатоспроможності.

Попри активні процеси гармонізації законодавства України з правом ЄС, імплементація європейських норм у сфері санації здебільшого має фрагментарний характер і часто зводиться до формального запозичення окремих положень без належного переосмислення їх концептуального змісту та системної узгодженості з національною правовою парадигмою, що призводить до збереження дисбалансу між цілями процедур санації, задекларованими у європейських стандартах та реальними механізмами їх реалізації у вітчизняній практиці.

Водночас оцінка дієвості імплементації норм права ЄС у сфері санації крізь призму трансформації національної правової парадигми набуває особливої значущості, що зумовлює актуальність обраної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика імплементації норм права ЄС у сфері неплатоспроможності та реструктуризації боргів активно розвивається як у європейській, так і у вітчизняній доктрині. У наукових публікаціях держав-членів ЄС основна увага зосереджена на превентивній реструктуризації, стандартах ефективності процедур, а також на балансі інтересів боржника і кредиторів у рамках інструментів санаційного типу, що знайшло відображення у працях В. Wessels, R. Bork, G. McCormack, K. van Zwielen, H. Eidenmüller та ін. У вітчизняній науці значний масив досліджень присвячено загальним засадам провадження у справах про банкрутство, правовому статусу кредиторів і боржника тощо. Свої дослідження зазначеним питанням присвятили такі вчені як: О. А. Беяневич, В. Е. Беяневич, О. М. Бірюков, В. К. Богатир, А. А. Бутирський, І. А. Бутирська, І. О. Вечірко, А. Б. Гушилик, Б. В. Деревянко, В. В. Джунь, Ю. В. Кабенюк, Я. О. Левшина, Л. І. Грабован, Б. М. Поляков, Р. Б. Поляков, П. Д. Пригуза, Т. В. Степанова та ін. Найвні дослідження здебільшого мають нормативно-порівняльний або практико-орієнтований характер і не розкривають імплементацію права ЄС у сфері санації як чинник трансформації національної правової парадигми.

Постановка завдання. Таким чином, метою даної статті є здійснення комплексної оцінки дієвості імплементації норм права ЄС у сфері санації та обґрунтування напрямів трансформації націо-

нальної правової парадигми у контексті інтеграції України до ЄС.

Виклад основного матеріалу. Імплементація норм права ЄС у сфері санації виходить за межі формального відтворення положень європейських актів у національному законодавстві. У сучасній європейській правовій доктрині імплементація норм права ЄС дедалі частіше розглядається не як техніко-юридичний акт відтворення положень директив чи регламентів у національному законодавстві, а як складний багаторівневий процес правової інтеграції, що охоплює нормативний, інституційний, функціональний та ціннісний виміри. Такий підхід виходить із розуміння того, що справжня ефективність імплементації визначається не ступенем текстуальної відповідності національних норм праву ЄС, а здатністю правової системи відтворити регуляторну логіку, цілі та базові принципи європейського правопорядку.

Імплементацію у сфері неплатоспроможності можна визначити як процес «вбудовування» європейських реструктуризаційних підходів у внутрішні правові порядки, що передбачає не лише зміну законодавства, а й адаптацію судової практики, професійних стандартів та правосвідомості учасників процедур. За такого підходу імплементація набуває характеру інституційного навчання правової системи, а не одноразового нормативного оновлення.

У цьому контексті доцільно виокремлювати щонайменше чотири взаємопов'язані рівні імплементації норм права ЄС у сфері санації.

По-перше, нормативний рівень, який охоплює формальне закріплення європейських стандартів у законодавстві України. Водночас сам по собі цей рівень не може вважатися визначальним, оскільки він відображає лише зовнішню форму імплементації.

По-друге, інституційний рівень, що передбачає здатність судів, арбітражних керуючих, кредиторів та боржників реалізовувати імплементаційні норми у спосіб, узгоджений з їх європейським призначенням. Без інституційної спроможності навіть найбільш прогресивні законодавчі положення залишаються декларативними.

По-третє, функціональний рівень імплементації, який полягає у відтворенні у національній системі тих самих соціально-економічних ефектів, на досягнення яких спрямовані відповідні норми права ЄС. Для сфери санації це означає зростання кількості успішних реструктуризацій, підвищення рівня збереження життєздатних підприємств та зменшення частки ліквідаційних процедур.

По-четверте, ціннісний рівень, що охоплює зміну уявлень про мету та сенс інституту санації. Саме на цьому рівні відбувається перехід від сприйняття санації як «виняткової можливості відтермінування банкрутства» до розуміння її як нормального інструменту управління фінансовими труднощами бізнесу.

Отже, імплементація норм права ЄС у сфері санації доцільно розуміти як процес поступової інтерналізації європейських правових стандартів у національну правову систему. У цьому значенні імплементація виступає не самоціллю, а інструментом глибинної трансформації національної правової парадигми, без якої формальне наближення законодавства до *acquis communautaire* не забезпечує реального наближення до європейських стандартів.

Трансформація національної правової парадигми у сфері санації не зводиться до сукупності окремих законодавчих змін або модернізації процедурних механізмів. Йдеться про глибинну зміну способу юридичного мислення щодо природи неплатоспроможності, цілей втручання держави у кризові економічні процеси та функціонального призначення інституту санації в системі господарського права.

У традиційній для пострадянських правопорядків парадигмі банкрутство історично розглядалося передусім як форма юридичної реакції на порушення платіжної дисципліни, а ліквідація боржника, як логічне завершення економічної неспроможності. У межах такої моделі санація набувала похідного, допоміжного характеру і сприймалася радше як виняток із загального правила ліквідації, ніж як самостійна ціннісно значуща процедура.

Натомість у європейській правовій парадигмі неплатоспроможність концептуалізується як нормальний ризик підприємницької діяльності, а не як правопорушення. Відповідно, санація розглядається як базовий інструмент управління фінансовими труднощами, спрямований на збереження економічної цінності бізнесу, робочих місць та виробничих ланцюгів. У цій системі координат ліквідація перестає бути домінуючою метою процедури й трансформується у крайній, резервний сценарій.

Отже, трансформація національної правової парадигми у сфері санації полягає у переході від: карально-ліквідаційної логіки до відновлювально-превентивної; орієнтації на розподіл ліквідаційної маси до орієнтації на збереження вартості бізнесу; пасивної ролі кредиторів до їх активної

участі у формуванні рішень щодо реструктуризації; формального судового контролю до економічно змістовної оцінки планів санації.

Такий парадигмальний зсув означає, що змінюється не лише інструментарій правового регулювання, а й уявлення про те, що саме вважається «успішним» результатом процедури. У межах нової парадигми успіхом є не завершення провадження як такого, а відновлення платоспроможності боржника або збереження його господарської життєздатності.

Важливо підкреслити, що трансформація правової парадигми не може бути досягнута виключно шляхом імперативного нормотворення. Вона потребує поступової інтерналізації європейських цінностей на рівні судової практики, професійних стандартів арбітражних керуючих, поведінкових стратегій кредиторів та економічних очікувань боржників. Саме тому трансформація виступає тривалим процесом, який розгортається паралельно з імплементацією, але не автоматично з неї випливає.

У цьому сенсі трансформація національної правової парадигми у сфері санації є не просто наслідком європейської інтеграції, а її якісним індикатором. Якщо імплементовані норми не змінюють фактичну логіку застосування процедур та їх функціональну спрямованість, то євроінтеграційний ефект залишається поверховим.

Отже, трансформація національної правової парадигми у сфері санації постає як системний результат якісної імплементації, що виявляється у зміні цілей, принципів і практик застосування інституту санації, а не лише у зміні нормативного масиву.

Сфера санації є показовою для оцінки реальної якості імплементації норм права ЄС, оскільки саме в межах цієї процедури перетинаються нормативні, економічні та ціннісні виміри правового регулювання. Якщо імплементовані положення функціонують лише на рівні тексту закону, але не змінюють поведінкові моделі боржників, кредиторів і судів, це свідчить про декларативний характер імплементації. Натомість поширення практики превентивної реструктуризації, зростання кількості успішних санацій та зменшення частки ліквідаційних процедур засвідчують наявність саме парадигмальної трансформації.

У праві ЄС санація розглядається не лише як процедура подолання неплатоспроможності, а насамперед як інструмент превентивної реструктуризації, спрямований на збереження життєздатних підприємств, забезпечення безпе-

первності господарської діяльності та мінімізацію негативних соціально-економічних наслідків банкрутства.

Європейський підхід до санації ґрунтується на ідеї формування «культури порятунку бізнесу» (rescue culture), відповідно до якої правове регулювання має бути зорієнтоване передусім на збереження економічно життєздатних підприємств та запобігання їх ліквідації на ранніх стадіях фінансових труднощів. У фундаментальній праці В. Wessels «Insolvency Law» превентивна реструктуризація визначається як системоутворюючий елемент сучасного європейського права неплатоспроможності, що поєднує судові та позасудові механізми врегулювання заборгованості та забезпечує гнучкість у виборі способів відновлення платоспроможності боржника [1]. R. Bork у монографії «Rescuing Companies in England and Germany» наголошує, що ефективність санації безпосередньо залежить від своєчасності її ініціювання та наявності правових стимулів для боржника звертатися до процедур реструктуризації до настання фактичної неплатоспроможності [2]. У роботах G. McCormack обґрунтовується підхід, за яким сучасне право санації має бути спрямоване не на покарання боржника, а на створення умов для економічно доцільного перерозподілу ризиків між учасниками, із забезпеченням справедливого балансу інтересів боржника та кредиторів [3; 4]. Подібні ідеї розвиває у своїх статтях van Zwieten K. підкреслюючи значення поєднання договірних механізмів реструктуризації з помірним, але ефективним судовим контролем за змістом і виконанням планів санації [5; 6]. Окремий напрям досліджень представлений працями Н. Eidenmüller, у яких санація розглядається як складова ширшої трансформації корпоративного та фінансового права, що інтегрує процедури неплатоспроможності з інструментами корпоративного управління та ринків капіталу [7]. У такій парадигмі санація перестає бути виключно «кризовою» процедурою і набуває характеру постійно доступного механізму управління фінансовими ризиками.

Отже, у європейській доктрині сформовано підхід, відповідно до якого ключовими стандартами санації є доступність процедур, раннє втручання, гнучкість змісту плану реструктуризації, активна участь кредиторів та реалістичність економічних заходів з відновлення платоспроможності, що має слугувати орієнтиром для оцінки дієвості імплементації норм права ЄС у національну правову систему.

В Україні процес імплементації європейських підходів до санації відбувається в умовах трансформації національної правової парадигми банкрутства від ліквідаційно-орієнтованої моделі до моделі, зорієнтованої на відновлення платоспроможності боржника. Водночас зазначена трансформація має нерівномірний характер. Попри закріплення в законодавстві низки положень, що відображають європейські орієнтири, практичне застосування санації часто залишається обмеженим [8, с. 19–24], а сама процедура сприймається як допоміжна або другорядна порівняно з ліквідацією.

Проблеми імплементації норм права ЄС у сфері санації доцільно поділяти на три групи: нормативні, інституційні та поведінкові. Нормативні проблеми пов'язані з непослідовністю законодавчих рішень та фрагментарним відтворенням європейських підходів. Інституційні – з обмеженою спроможністю судів та інших учасників забезпечувати економічно змістовне застосування процедур. Поведінкові – з усталеними очікуваннями учасників щодо пріоритетності ліквідації. Саме сукупність цих факторів пояснює розрив між нормативною імплементацією та фактичними результатами.

Оцінка дієвості імплементації норм права ЄС у сфері санації потребує врахування не лише формальної відповідності національних норм європейським зразкам, а й результативності їх функціонування. До основних критеріїв такої оцінки доцільно віднести: частоту застосування процедури санації; відсоток успішно відновлених підприємств; тривалість процедур; рівень задоволення вимог кредиторів; ступінь участі кредиторів у формуванні та реалізації плану санації.

У сукупності зазначені критерії дозволяють перейти від формально-юридичної оцінки імплементації до функціонально-результативної, орієнтованої на реальні економічні наслідки застосування санації.

Аналіз національної практики свідчить, що ефективність санації знижується через недосконалість процесуальних механізмів, обмежені економічні стимули для боржника та кредиторів і нестабільність судової практики, що зумовлює необхідність не лише подальшого вдосконалення законодавства, а й переосмислення концептуальних засад інституту санації як елемента європейсько-орієнтованої правової парадигми.

Таким чином, імплементація норм права ЄС у сфері санації має розглядатися як інструмент глибинної парадигмальної трансформації, спрямова-

ної на формування в Україні відновлювально-орієнтованої моделі неплатоспроможності, у межах якої збереження життєздатного бізнесу набуває пріоритету над його ліквідацією, що відповідає стандартам європейського економічного та політико-правового простору.

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що імплементація норм права ЄС у сфері санації не може розглядатися як суто техніко-юридичний процес адаптації національного законодавства, а має сприйматися як багаторівнева правова інтеграція, що охоплює нормативний, інституційний, функціональний та ціннісний виміри. Її справжня ефективність визначається не ступенем текстуальної відповідності національних норм європейським зразкам, а здатністю правової системи відтворити регуляторну логіку, цілі та принципи європейського правопорядку у сфері превентивної реструктуризації.

Обґрунтовано, що ключовим результатом якісної імплементації має виступати трансформація національної правової парадигми санації – перехід від ліквідаційно-орієнтованої моделі банкрутства до відновлювально-превентивної, у межах якої пріоритет надається збереженню життєздатного бізнесу, робочих місць та економічної вартості підприємства. Така трансформація означає зміну не лише інструментарію правового регулювання, а й базових уявлень про мету та «успішність» процедур неплатоспроможності.

Запропоновано здійснювати оцінку дієвості імплементації норм права ЄС у сфері санації на основі функціонально-результативного підходу, який охоплює, зокрема, частоту застосування процедури, рівень успішних реструктуризацій, тривалість процедур, ступінь задоволення вимог кредиторів та активність їх участі у формуванні планів санації. Такий підхід дозволяє перейти від формального вимірювання імплементації до оцінки її реального соціально-економічного ефекту.

Зроблено висновок, що подальший розвиток національного законодавства у сфері санації має бути спрямований не на розширення нормативного масиву, а на забезпечення концептуальної узгодженості імplementованих норм з європейською правовою парадигмою, формування інституційних передумов їх застосування та стимулювання використання санації як базового інструменту управління фінансовими труднощами боржника.

Таким чином, імплементація норм права ЄС у сфері санації повинна розглядатися як інструмент глибинної парадигмальної трансформації національної правової системи, спрямованої на формування в Україні ефективної, гнучкої та економічно орієнтованої моделі неплатоспроможності, що відповідає стандартам європейського економічного та політико-правового простору.

Список літератури:

1. Wessels B. *International Insolvency Law*. Kluwer Law International, 2006. URL: <https://bobwessels.nl/wp-content/uploads/2016/02/folder-insolvencylaw-a4.pdf>
2. Bork R. *Rescuing Companies in England and Germany*. Oxford University Press, 2012. URL: <https://ssrn.com/abstract=2103104>
3. McCormack G. *Corporate Rescue Law – An Anglo-American Perspective*. 2008. 336 p. URL: https://www.e-elgar.com/shop/gbp/corporate-rescue-law-an-anglo-american-perspective-9781847202741.html?rsltid=AfmBOoogGlbVeLVJuWblCi9rmNTIjY8Pub9ihw_GINQTYPrnsk1u2y2_
4. McCormack G., Keay A., Brown S., Dahlgreen J. *Study on a New Approach to Business Failure and Insolvency*. Brussels: European Commission, 2016. URL: https://www.cak.cz/cs/download/insolvency_study_2016_final_en-1.pdf
5. Eidenmueller Horst G. M., van Zwieten K., *Restructuring the European Business Enterprise: The EU Commission Recommendation on a New Approach to Business Failure and Insolvency (September 17, 2015)*. European Corporate Governance Institute (ECGI). Law Working Paper №. 301/2015, Oxford Legal Studies Research Paper № 52/2015. DOI: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2662213>
6. van Zwieten K. *Mid-Crisis Restructuring Law Reform in the United Kingdom*. *European Business Organization Law Review*. 2023. № 24. P. 287–315. DOI: <https://doi.org/10.1007/s40804-023-00288-0>
7. Eidenmüller H. *Contracting for a European Insolvency Regime*. *Eur Bus Org Law Rev*. 2017. № 18. P. 273–304. DOI: <https://doi.org/10.1007/s40804-017-0067-1>
8. Ніколенко Л. М. Адаптація українського законодавства про банкрутство до *acquis communautaire*: методологічні принципи та практичні інструменти нормопроєктування. *Право і суспільство*. 2025. № 3. Т. 2. С. 19–24. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.3.2.3>

Nikolenko L. M. IMPLEMENTATION OF EU LAW IN THE FIELD OF REORGANIZATION AND THE TRANSFORMATION OF THE NATIONAL LEGAL PARADIGM

*The article is devoted to the study of the implementation of European Union law in the field of reorganization (restructuring) and its role in the transformation of the national legal paradigm. The relevance of the topic is обусловлена by Ukraine's European integration trajectory, the need to adapt national legislation to the *acquis communautaire*, and the formation of an effective model of preventive restructuring.*

The article substantiates that the implementation of EU law in the field of reorganization cannot be reduced to the formal transposition of European acts into national legislation, but should be understood as a multi-level process of legal integration encompassing normative, institutional, functional, and value-based dimensions. It is demonstrated that the real effectiveness of implementation is determined by the ability of the legal system to reproduce the regulatory logic, objectives, and principles of the European legal order in the sphere of preventive restructuring.

The content of the transformation of the national legal paradigm in the field of reorganization is revealed as a shift from a liquidation-oriented and punitive bankruptcy model to a recovery-oriented and preventive one, within which priority is given to preserving economically viable businesses, jobs, and productive capacity. It is established that the current state of implementation of European approaches in Ukraine is characterized by fragmentation and a gap between the normative consolidation of certain standards and the results of their practical application. The relationship between implementation and transformation is substantiated, according to which the former functions as a process of legal integration, while the latter constitutes its systemic outcome.

It is proposed to assess the effectiveness of the implementation of EU law in the field of reorganization on the basis of a functional and results-oriented approach that takes into account the frequency of application of the procedure, the level of successful restructurings, the duration of procedures, the degree of satisfaction of creditors' claims, and their participation in the development of reorganization plans. It is concluded that the implementation of EU law in the field of reorganization should be regarded as an instrument of deep paradigmatic transformation of the national legal system and the formation in Ukraine of a European-oriented insolvency model.

Keywords: *reorganization, bankruptcy, transformation, national legal paradigm, legal integration, European Union, insolvency, European economic area, implementation of EU law.*

Дата першого надходження статті до видання: 04.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 04.05.2026